

Een onwetende meester tussen de havenarbeiders.

Ghislain Verstraete

10/05/2009

‘Wij zouden graag hebben dat u zich eens kwam presenteren. Werkgevers en syndicaten zullen er bij zijn. We zoeken dringend iemand om opleiding te geven aan de havenarbeiders, ... eigenlijk aan de voorlieden, de ‘foremen’. De syndicaten hebben je naam genoemd, ... ze denken dat jij daar misschien mee overweg kan. Hopelijk. U weet dat dit geen eenvoudige opdracht is ... zij zitten liever buiten dan in een les. Ze zijn ook niet gewend om opleiding te krijgen van iemand van buiten de haven. Het is een beetje een gesloten milieu, ’t zijn geen gemakkelijke jongens. Ken jij iets van boten?’

‘Alleen de binnenschippers ken ik een beetje. Ik heb ooit met trekkende beroepsbevolking gewerkt. Maar dat is iets anders hé?’

Ik geef dus opleiding aan de foremen in de haven van Zeebrugge. Ieder van hen kreeg in de afgelopen drie jaar één volle week basisopleiding die gericht is op operationeel leidinggeven, veiligheid en preventie, communicatie op schip en kade, ... Daarnaast worden elk jaar terugkomdagen georganiseerd. De opleiding is verplicht! Op vraag van bedrijven coach ik ook op de werkvloer, dus op de kade en het schip. No nonsens, rechttoe rechtaan! Het heeft wel veel gekost om daar te geraken.

De haven van Zeebrugge een wereld apart.

De activiteiten in de haven zijn zeer verscheiden. Er zijn Roll-on Roll off schepen (RoRo), passagiers en goederen vervoer, de modernste containerterminals maar ook het laden en lossen van fruit en stukgoed. Havenarbeiders of dokkers zijn meestal gespecialiseerde arbeiders. *‘Vroeger kwamen we thuis en onze nek lag open van zakken dragen. Nu hebben we pijn aan onze kop van concentreren en denken!’* De namen van de gespecialiseerde functies klinken poëtisch: bobcatchauffeur, heftuckchauffeur, reachstackerchauffeur, portaalkraanman, uitwijzer, markeerder, tugmasterchauffeur, straddlecarrierchauffeur, bullchauffeur, high/heavy chauffeur, stouwbreaker-zetter, Er zijn daarnaast ook havenarbeiders ‘alle werk’ die voornamelijk ‘lashen’, het vastmaken van rollend materiaal en containers met kettingen en staven zodanig dat alles stabiel de overtocht kan maken. Dit is nog steeds een fysisch zware en vermoeiende taak die veertig procent van alle havenwerk uitmaakt.

Het tempo is vaak hoog en er is een extreem doorgedreven flexibiliteit. Veel havenarbeiders weten niet precies wanneer ze 's anderendaags moeten werken. Dit is bijzonder belastend voor het gezin en het sociale leven. Havenarbeiders hebben ook een speciaal statuut. Het zijn dagloners die hun diensten aanbieden aan wie ze nodig heeft. Havenarbeiders zijn dus niet verbonden aan één bedrijf maar aan de centrale van werkgevers dit in tegenstelling met de bedienden en kaderleden. De afstand tussen beide groepen is vaak zeer groot en de communicatie verloopt veelal stroef. Mits veel werken verdienen havenarbeiders (of dokwerkers) een zeer behoorlijk inkomen, aanzienlijk méér de dan bedienden. *'In goede tijden leven dagloners goed maar in slechte tijden gaan we er sterk op achteruit! Jonge havenarbeiders zouden dit goed moeten onthouden! Wij hebben slechte tijden gekend waar we in één maand met moeite tien 'shiften' konden werken. Gelukkig was er een fonds voor bestaanszekerheid. Maar daarmee betaal je geen groot huis en geen dure auto af. Steek je maar niet te zwaar in de schulden!'*

'Ben je niet beschaamd om ons hier weer op de schoolbanken te zetten?!'

'Wat weet jij dat wij nog niet weten? Weet je iets over een haven en over de boten? Ben jij al eens op een schip geweest?' Ik besef dat mijn 'niet weten' zeer groot is. Het gaat over elementaire kennis: Welk soort schepen bestaan er? Hoeveel dekken hebben ze? Kunnen er 500 containers op een schip of eerder 10.000? Welke voertuigen rijden hier rond? Het gaat ook over taal, termen die ik nog nooit hoorde: timetabel, de losse poel, ceelbaas, lashen, markeur, ... ik weet zelfs niet of ik het correct heb gehoord. Het gaat ook over sociale kennis en vaardigheden in dit milieu: Waar moet ik zitten en staan? Wat is dat toch met die vraag om telkens een kwartier vroeger te stoppen? Waarom zit iedereen dertig minuten voor de aanvang van de cursus klaar, ... ?

Het is vreemd in een onbekende wereld! Natuurlijk ben ik wat gaan observeren op de kade en in enkele schepen, onder begeleiding, onhandig, opvallend voor iedereen. Ik heb ter voorbereiding ook gepraat met 'stakeholders'. Ik heb zelf wat gelezen. Maar dit lijkt allemaal zo ontoereikend in deze nieuwe situatie. *'Bent u de meester? Is het waar dat we vijf dagen les zullen krijgen en binnen moeten zitten? Kom je uit de lange omvaart of de visserij? Spreek je 'westvlams'?* Ik ben dus de meester, de onwetende meester. Opleiden van havenarbeiders in een 'klas' gedurende een volle week is niet evident. Je loopt de kans om 'buiten gedragen' te worden. Dit overkwam in het verleden menigeen. Evenmin is het voor vele havenarbeiders een ordinaire zaak om een week binnen te zitten, op een stoel, te luisteren en te praten over het werk, weer op de 'schoolbanken' te moeten zitten. Er was nog een bijkomend probleem

want ze kregen een ‘meester’ die absoluut niet aan de klassieke verwachtingen voldeed. In het begin kende ik namelijk niets van hun werk maar toch was ik door een samenloop van omstandigheden de meester van ‘hun’ klas! Dit is in hun ogen niet ‘normaal’ want zij hebben een eerder corporatieve kijk op hun beroep en beschermen met kracht hun bijzonder statuut. Terecht! Inmenging van buitenstaanders wordt niet geapprecieerd. De vraag stelt zich dus hoe het mogelijk is dat ik na een tijd toch geaccepteerd werd en dat ik stilaan een positie heb verworven die gerespecteerd wordt? Tot nader order weliswaar.

‘Maak je borst nat en zwem!’

Reeds bij een eerste kennismaking ben ik verrast door de diversiteit in de groep. Er zijn er enkelen die eerder brutaal uit de hoek komen maar anderen zijn eerder lief en zorgzaam, er zijn laaggeschoolden maar ook enkelingen die hoger onderwijs hebben genoten, mannen vormen de overgrote meerderheid maar er werken ook enkele vrouwen met havenarbeiderstatuut. Havenarbeiders klagen erover dat ze vaak in stereotypen worden voorgesteld en voelen dat ze snel worden gecategoriseerd als een ruw ongecultiveerd en brutaal volkje dat zwaar werk verricht waarvoor weinig kennis nodig is. *‘Bestudeer ons maar een beetje vooraleer je begint te babbelen ge zult zien dat er hier van alles tussen zit. Den Danny bijvoorbeeld dat is gene simpele, dat is onze filosoof. Veel uitleg maar letter werk, haha, we zullen hem eens uit zijn kot lokken, dan krijgen we geen les.’*

Na een periode van zeer veel kijken en luisteren ontdek ik dat er ook een grote verscheidenheid bestaat in de motivaties en de ‘wil’ om opleidingen te volgen. Sommigen voelen een noodzaak om bij te leren en hebben positieve verwachtingen. *‘Eindelijk eens serieus tijd om te leren hoe je kunt omgaan met de ploegen. Het is niet meer eenvoudig om jonge gasten te commanderen. Ze doen de dingen niet zomaar omdat ze dit moeten. Je moet altijd alles uitleggen. En altijd maar opnieuw ...ik weet het soms ook niet meer.’* Anderen staan eerder wantrouwend. Ze voelen wel de noodzaak om bij te leren maar denken dat deze specifieke vorming daartoe geen oplossing is. Zij zien in hun dagelijkse praktijk dat ze best op permanente wijze leren maar ‘geloven’ niet dat dit in een leslokaal kan gebeuren, ruimtelijk geïsoleerd van de dagelijkse praktijk. Leren staat voor hen ten dienste van praktijken en los van abstracte denkkaders die niet of onvoldoende in praktijk kunnen worden omgezet. *‘Wat kan je in een cursus nu leren over het werk in een boot? En hoe kan iemand dit aanleren die nooit op een boot heeft gestaan?’* Nog anderen zijn achterdochtig over het vermeende impliciete doel van de vorming. Zij vermoeden dat de vorming ‘echt’ tot doel heeft om hen meer verantwoordelijkheid te geven. Verantwoordelijkheid is hier gelegen in een juridisch

kader in de zin van *‘de schuldvraag wanneer iets verkeerd loopt’*. *‘Het gaat over het afschuiven van schuld op de kleine man, mijnheer, daar gaat al die verplichte vorming over!’*. Er is tenslotte een groep dokkers die zich radicaal verzetten tegen de idee van permanente vorming. Het is een verzet tegen een *‘zotgedraaide wereld’* en tegen de *‘lawine van informatie’*. Het is een verzet tegen de eis om steeds opnieuw aan competentie te bouwen en de vaststelling dat competentie steeds ontoereikend is. Het is ook een verzet tegen een discours dat is opgebouwd vanuit een schijnbaar positieve invulling van het modern ogende competentiedenken maar in de feiten resulteert in een constante evaluatie van individuele prestaties. Telkens kan een nieuw aspect in vraag worden gesteld: Is er tekort aan competentie om te presteren? Schort er iets aan je motivatie om te presteren? *‘We moeten altijd meer leren en meer presteren! Het is nooit genoeg en men krijgt nooit eens een goed woord. Ik heb gekozen om aan zestien jaar van de school weg te gaan om niets meer te maken te hebben met meesters en al dat moeten leren. Zie ons hier nu weer zitten. Weer leren, weer op de banken! Ze houden ons zo klein want wij weten nooit genoeg...’*

Telkens vraag ik naar figuren uit het verleden die wel goede leermeesters waren. Zij vernoemen hun vader, moeder, een oud-collega of een andere foreman. Af en toe noemen ze een leraar uit de vakschool. Unaniem zijn de kwaliteiten van een leermeester dat hij respect toont en respect afdwingt. Ik heb geluisterd naar die motivaties en die vele vormen van ‘wil’ om te leren. Ik heb die ook erkenning gegeven als valabele posities. Ik weet dat dit mij heeft geholpen om aanvaard te worden als ‘meester’. Als onwetende meester. Ik weet ook dat hierdoor sommige posities hun starheid hebben verloren en dat ze in beweging kwamen.

Alle intelligentie is gelijk!

Ik heb dit met dokwerkers besproken. We werkten rond interne bedrijfscommunicatie en hun rol en positie hierin. Ik zei: *‘Neem als uitgangspunt dat alle intelligentie gelijk is! Dit wil zeggen dat elkeen in staat is om intelligent te handelen. Ik bedoel hiermee het volgende... We kunnen een situatie en de wereld rond ons observeren: kijken en zien, horen en luisteren, aanvoelen. We kunnen ons daar een gedacht over maken, een ‘analyse’ maken van wat we observeren. Hieruit kunnen we besluiten trekken en tot slot kunnen we dit delen met anderen, hierover communiceren. Wel, dit is intelligentie die we met alle andere sprekende wezens gemeen hebben... Dat bedoel ik met alle intelligentie is gelijk.’* *‘En natuurlijk observeren we niet allemaal op dezelfde wijze en maken we niet dezelfde analyses. Maar de besluiten van elk van ons zijn de moeite om gehoord en verteld te worden! Elk besluit is de moeite waard om uitgesproken, beluisterd, en beoordeeld te worden. En laten we niet naïef zijn of valse*

romantiek installeren. Soms zullen we moeten besluiten dat wat verteld wordt vandaag niet bewijst dat alle intelligentie gelijk is. Soms vertel ik of jij iets dat niet de gelijkheid van intelligentie bewijst. Maar morgen gaan we het opnieuw proberen, uitgaan van de stelling 'alle intelligentie is gelijk!' Waarom zouden we blijven vasthouden aan de vastgeroeste idee van ongelijkheid? '

Ik zei verder: *'misschien vinden jullie dit een eigenaardig uitgangspunt'.* Hun antwoord was *'nee, zoals je dat vertelt is dit helemaal normaal ...Maar we moeten niet alleen spreken over de mensen die het voorstellen alsof ze intelligenter zijn dan ons, zoals sommige kaderleden of bedienden. Maar ook over onszelf die vaak denken of doen alsof we minder intelligent zijn. Wij mogen ons ook niet naar beneden halen'. 'Wij doen het vaak niet goed op vergaderingen omdat we denken dat we het niet goed kunnen expliciteren wat we denken. Die van de bureaus gebruiken woorden die wij zelf niet verstaan. Wij moeten meer vertrouwen in onze eigen woorden...en ook leren...'*

Wat mij opvalt is de rust die de meesten uitstralen terwijl we over dit thema bezig zijn. Maar wat ze ook zeggen is: *'eigenlijk willen ze dat niet echt dat wij meepraten, ... ze zeggen dat wel maar ze willen ons op onze plaats houden. Wij zijn een bedreiging omdat ze dan ook rekening zullen moeten houden met wat wij weten. En het is niet gemakkelijk voor hen om te aanvaarden dat wij ook veel weten.'* Dit gesprek is belangrijk geweest in proces van wederzijdse aanvaarding en respect. Een foreman zei: *'het is dat gesprek over gelijke intelligentie die het gedaan heeft. Het is op dat moment dat we hebben gedacht dat we iets van jou konden leren. Dat we moesten samenwerken ...'*

Mensen mogen zich niet terugtrekken in een minderwaardige positie en zich hierachter verschuilen om niet te hoeven spreken. Het is soms te gemakkelijk om steeds weer te zeggen: *'ik kan het niet'*. Het is net het uitstappen uit die toegewezen positie en het identificeren met een andere onverwachte positie die emancipatie mogelijk maakt. Ook emancipatie tegenover *'meesters'* die mensen in hun positie van onwetende houden door te verkondigen: *'luister naar je meester, ik moet je nog even kunnen opvoeden en dan kan je zelf uw gedachte formuleren ...nog even luisteren, en dan noch even, en dan nog even.'*

Zouden havenarbeiders ook onwetende meesters emanciperen?